

at the state level. In work the characteristic of efficiency of already implemented steps to modernize the state policy in the sphere of combating corruption, we clarify the problematic aspects of its work and identified priority areas (along with the required measures), directed on increase of efficiency of fight against corruption at the state level. An attempt is made on the basis of an integrated approach and use of methods of scientific research to fully take into account the peculiarities of administrative-legal measures to combat corruption.

Key words: *corruption, public danger of corruption, positive steps to counter the international anti-corruption, anti-corruption legislation, the abuse of power.*

Стаття надійшла 23 березня 2017 р.

УДК 343.2/7(477)

А. О. Винник

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА ЯК ІНШОГО ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Визначено та розкрито зміст чинників, які доводять соціально-правову обумовленість спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру. З'ясовано, що запровадження у чинне кримінальне законодавство ідеї спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру, відмінного від покарання, є позитивним і виправданим кроком законодавця на шляху трансформації та реформування інституту конфіскації майна, який відповідає реальним потребам суспільства та обумовлений низкою таких чинників, як історичний, міжнародно-правовий, загальносоціальний і нормативний.

Ключові слова: *конфіскація майна, спеціальна конфіскація, соціально-правова обумовленість кримінально-правової норми, інший захід кримінально-правового характеру.*

Постановка проблеми. У науці кримінального права прийнято вважати, що одним із головних факторів, які впливають на доцільність запровадження та можливість подальшого ефективного застосування будь-якої кримінально-правової норми, є, передусім, вирішення питання про те, чи її положення виправдані та чи відповідають вони реальним потребам суспільства, тобто з'ясування їхньої соціально-правової обумовленості. Визначення та розкриття змісту чинників, які доводять соціальну обумовленість кримінально-правової норми,

є основним аргументом, що вказує на потребу кримінально-правової охорони тих чи інших суспільних відносин, дає змогу прогнозувати розвиток норм чинного кримінального законодавства, а також підвищувати наукову обґрунтованість змісту закону [1, с. 123].

З'ясування питання про соціально-правову обумовленість конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру має важливе значення не лише для розкриття змістовної суті нового для кримінального права України виду заходу кримінально-правового характеру, передбаченого положеннями ст. 96-1 та 96-2 Кримінального кодексу України, а також і для обґрунтування його необхідності, доцільності, шляхів подальшої належної реалізації та удосконалення.

Стан дослідження. Проблема соціально-правової обумовленості кримінально-правових норм є широкою, багатогранною та давно відомою науці кримінального права. Проте основним її аспектом є визначення та розкриття тих чинників (обставин, факторів, умов), які впливають на процес створення кримінально-правових норм та їхню ефективність.

Вивченню питань соціально-правової обумовленості спеціальної конфіскації майна низку своїх наукових досліджень присвятили такі вчені, як: Н. О. Гуророва, М. М. Панов, К. П. Задоя, В. І. Тютюгін, К. А. Новікова, В. С. Батиргарєєва [2] та ін. Однак розгляд питань про спеціальну конфіскацію зводиться науковцями передусім до проведення порівняльної характеристики цього нового для кримінального права України явища із конфіскацією майна як виду покарання та доцільності існування останнього в системі покарань. Ґрунтовних досліджень, які би вивчали питання соціально-правової обумовленості власне спеціальної конфіскації, тобто розкриття причин, що обумовили її виникнення, доводять необхідність існування та подальшого застосування у кримінальному законодавстві України на сьогодні, в науці кримінального права немає.

Мета статті – визначити чинники, які обумовлюють запровадження спеціальної конфіскації у сучасне кримінальне законодавство та надання їй статусу заходу кримінально-правового характеру.

Виклад основних положень. У підході до вирішення проблеми соціально-правової обумовленості закону про кримінальну відповідальність загалом та кримінально-правової норми зокрема у теорії кримінального права сформувався дуалізм наукових позицій: одні автори пишуть про соціальні чинники в теорії кримінального права, що обумовлюють криміналізацію та декриміналізацію діяння, інші – власне про соціальну обумовленість норм кримінального законодавства [3].

Не вдаючись до детального аналізу наведених вище поглядів науковців, слід погодитися із позицією О. О. Пащенко [4, ст. 211], що для проведення правильного правового аналізу соціально-правової обумовленості кримінально-правових норм поняття соціальної обумовленості криміналізації (декриміналізації) діянь слід відрізнити від поняття соціальної обумовленості закону. Переваги обраного підходу можна пояснити тим, що криміналізація як процес пов'язана зі зміною чинного законодавства і є лише одним із можливих наслідків правотворчості (не завжди соціально-обумовлена норма знайде свою об'єктивізацію в нормах саме кримінального права), натомість визначити питання про соціальну обумовленість тієї чи іншої правової норми потрібно до моменту прийняття законотворчого рішення щодо її криміналізації.

Дослідження системи обставин, яка обумовлює появу тієї чи іншої кримінально-правової норми, неможливе без з'ясування питання про те, що саме слід розуміти під соціально-правовою обумовленістю кримінально-правової норми. В. І. Борисов вважає, що соціально-правова обумовленість кримінального законодавства формується різними за вагомістю соціально-економічними, політичними, психологічними та іншими факторами, визначення і з'ясування яких дає змогу обґрунтувати потребу кримінально-правової охорони певних суспільних відносин і можливість прогнозування розвитку тих чи інших інститутів кримінального права, а також підвищити обґрунтованість змісту кримінального законодавства [5, с. 28].

Серед множинності визначень цього поняття запропоноване вище визначення видається найбільш правильним. Проте погодитися з ним повною мірою складно з огляду на те, що воно дещо применшує значення правового аспекту соціально-правової обумовленості норми кримінального права (автор згадує лише про соціальні чинники, які вказують на соціальну обумовленість, без виокремлення правових чинників – тих, які вказують на правову обумовленість норми кримінального права). Натомість доцільність втілення законодавчої волі у змісті і структурі кримінального права не обмежується лише соціальними, політичним чи економічними передумовами, а повинно ґрунтуватися на наявних у кримінальному праві принципах, догмах і постулатах, мати системний характер, відповідати вимогам правозастосовної практики. В іншому випадку юридичний аспект якості кримінально-правової норми пов'язаний із її формою, може негативно впливати на здатність закону ефективно регулювати суспільні відносини, взяті під правову охорону, а також породжувати колізії та створювати проблеми під час правозастосування.

Водночас незважаючи на самостійне значення та важливість і соціального, і правового аспекту обумовленості будь-якої норми кримінального права, вважаємо, що вони взаємопов'язані і можуть вказувати на доцільність та необхідність взяття тих чи інших суспільних відносин під правову охорону лише в єдності. Тому, задля уникнення термінологічних помилок, повторень і підміни понять, соціальну обумовленість і правову обумовленість кримінально-правової норми доречно розглядати в єдності під терміном «соціально-правова обумовленість». А чинники, які доводять правову обумовленість кримінально-правової норми, пропонуємо виокремлювати в самостійну групу та розглядати їх нарізно від соціальних, не змішуючи з ними та не применшуючи їхнього значення.

В науковій літературі можна зустріти різні підходи авторів до назви обставин, що визначають соціально-правову обумовленість норми кримінального права, а також різні класифікації систем таких обставин. Найчастіше до визначення обставин, що зумовлюють соціально-правову обумовленість кримінальних норм, вживають такі терміни, як «чинники», «підстави», «принципи», «фактори» «умови», «критерії», «засоби» [6], тощо. Однак для констатації соціально-правової обумовленості норми про спеціальну конфіскацію майна як іншого заходу кримінально-правового характеру видається доцільним використовувати термін «чинники».

Що стосується системи чинників, за допомогою яких зазвичай науковцями визначається соціально-правова обумовленість тієї чи іншої кримінально-правової норми, то слід сказати, що така єдина, узагальнена система чинників у науці кримінального права також відсутня. Найчастіше виділяють: 1) кримінологічні, нормативні, соціально-економічні, міжнародні та історичні; 2) соціально-економічні, медичні, нормативні та кримінологічні; 3) історичні, нормативно-правові, міжнародно-правові та кримінологічні [19]; 4) соціальні, соціально-економічні, системно-правові; 5) кримінологічні, міжнародні, історичні, нормативно-правові; 6) історичні, кримінологічні, нормативно-правові, міжнародні, соціально-психологічні; 7) кримінологічні, історичні, нормативні, соціально-психологічні, міжнародні [7] та ін.

Як бачимо, запропоновані системи чинників є дещо схожими та певною мірою дублюють одна одну. Тому, визначаючи чинники соціально-правової обумовленості спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру, вважаємо необхідним зупинитися на характеристиці тих чинників, установлення яких буде достатньою підставою для констатації факту доцільності запровадження розглядуваної норми у чинне кримінальне законодавство.

Такими є *історичний; міжнародно-правовий; загально-соціальний (політичний, власне соціальний) та нормативний.*

Історичний чинник. Намагаючись установити питому вагу історичного чинника, найперше потрібно констатувати той факт, що інститут конфіскації майна є давно відомим українському законодавству. Перші норми, пов'язані з конфіскацією майна, містилися ще у кримінальному законодавстві Київської Русі та земель, які утворилися після феодальної роздробленості (у IX – на початку XIII ст.). Зокрема, одним із перших збірників архаїчного права був Закон Руський. На підставі нього формувалися інші письмові джерела права, як-от Договори Русі з Візантією 907, 911, 944 і 971 років, у яких і передбачався такий вид покарання, як конфіскація [8]. Як найбільш суворе покарання, що застосовувалося за тяжкі для того часу злочини (вбивство, розбій, конокрадство, підпал двору), конфіскація майна закріплювалася і у розширеній редакції Руської правди [9], у кримінальному законодавстві часів Галицько-Волинського князівства та Литовсько-Руської держави, а також законодавстві, яке діяло на території українських земель протягом перебування України під владою Речі Посполитої (це перша половина XIII – перша половина XVII ст.) [10].

Назагал у перших нормативних актах, які містили положення про конфіскацію майна, поняття «спеціальна конфіскація» не застосовувалося, а всі випадки вилучення майна називали одним терміном – «конфіскація». До того ж, переважна більшість нормативно-правових документів, які містили кримінальні та кримінально-процесуальні норми і діяли на території українських земель, закріплювали конфіскацію майна саме як вид покарання (основного або додаткового).

Перша згадка про спеціальну конфіскацію містилася в Артикулі 33 Розділу XIV Литовських статутів 1588 року та полягала, наприклад, у вилученні контрафактної продукції та обладнання (у разі виявлення такої незаконної та забороненої діяльності, як виготовлення та продаж у таємних корчмах пива, горілки і меду) [10, с. 347]. Наступний етап розвитку українського кримінального законодавства у питанні застосування спеціальної конфіскації знаходить своє відображення в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року, яке, крім загальної конфіскації, що застосовувалася у разі засудження винного до каторжних робіт або висилки, переходило до його спадкоємців, також містило норми і про спеціальну конфіскацію [11].

Період творення Української незалежної держави (з 1917 по 1921 роки) характеризується початком формування української правової системи в напрямку лібералізації каральної політики, тому Статутом про державний устрій, права і вольності Української Народної

Республіки, який ще називають Конституцією УНР від 29 квітня 1918 року, такий вид покарання, як конфіскація майна, було скасовано. А за часів установлення та панування на теренах українських земель радянської влади підхід законодавця до конфіскації майна знову зводився до визначення її як покарання (основного або додаткового) [12].

Тимчасом Кримінальний кодекс Української РСР (далі – КК Української РСР) 1960 року передбачав у низці статей Особливої частини положення про конфіскацію предметів – так звану спеціальну конфіскацію (наприклад, ст. 211 КК Української РСР за ввезення, збут і розповсюдження порнографічних предметів передбачала конфіскацію цих предметів). І хоча до такого виду конфіскації термін «спеціальна конфіскація» на законодавчому рівні не застосовувався, саме наявність у кримінальному законі подібних кримінально-правових норм і стало потужним поштовхом у дослідженні питання про правову природу такого засобу кримінально-правового регулювання, як спеціальна конфіскація.

В сучасному українському кримінальному праві до недавнього часу (до 2013 року) під «спеціальною конфіскацією майна» розуміли особливий захід примусового характеру, який застосовувався на підставі положень ч. 9 ст. 100 Кримінально-процесуального Кодексу України та поширювався на предмети, визнані речовими доказами у справі (ст. 98 КПК). За своєю суттю така спеціальна конфіскація не була видом покаранням, а полягала у примусовому вилученні в дохід держави знарядь злочину, що належать обвинуваченому, а також грошей, цінностей, інших речей нажитих злочинним шляхом, тобто була «інструментом розпорядження речовими доказами» [13].

Водночас «спеціальною конфіскацією» називали конфіскацію майна, яка застосовувалась на підставі приписів окремих статей Особливої частини КК України (ст. ст. 159¹, 176, 177, 203-1, 203-2, 204, 216, 229, 240, 244, 246, 248, 249, 300, 321¹, 332, 332¹, 334, 369³ КК України), санкції яких прямо передбачали застосування конфіскації конкретно визначеного у цих статтях майна (предметів, знарядь, засобів вчинення відповідних злочинів).

На законодавчому рівні термін «спеціальна конфіскація» був запроваджений Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 222-VII від 18 квітня 2013 р. [14]. Введення до КК України ст.ст. 96-1 та 96-2, у яких ідеться про спеціальну конфіскацію, дало змогу зрозуміти позицію законодавця щодо право-

вої природи спеціальної конфіскації, яку фактично визнано кримінально-правовим заходом, котрий перебуває за межами кримінальної відповідальності. А подальші законодавчі зміни, які торкнулися питань правової регламентації спеціальної конфіскації майна, практично усунули у кримінальному Законі колізії, що існували до того часу, та вдосконалили його правову регламентацію.

Як бачимо, історія існування інституту конфіскації майна у вітчизняному законодавстві демонструє, що її переважно трактували як вид покарання, і лише в окремих нормативно-правових актах містилися норми про спеціальну конфіскацію. Суттєвих змін і перетворень у підході до законодавчого визначення поняття спеціальної конфіскації, а також сфери та порядку її застосування інститут конфіскації майна зазнав у минулі декілька років та перебуває сьогодні у стадії трансформації. Однак, незважаючи на те, що для запровадження спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру у чинне законодавство України історичний фактор вирішального значення не має, враховувати його необхідно хоча б тому, що відношення законодавця до конфіскації майна в різні часи було не однаковим, а відтак, у сучасних умовах пошук нових, більш ліберальних та не менш ефективних засобів державного реагування на прояви злочинності є доволі актуальним.

Міжнародно-правовий чинник. З огляду на прагнення України до повномасштабної участі в політичному та економічному житті Європи, важливе значення для удосконалення вітчизняного законодавства та відповіді на питання про необхідність та доцільність запровадження законодавчих змін, які стосуються спеціальної конфіскації майна, має дослідження зарубіжного досвіду регламентації і застосування інституту конфіскації майна загалом та спеціальної конфіскації зокрема.

Запровадження у чинне законодавство України такого іншого заходу кримінально-правового характеру, як спеціальна конфіскація, зумовлено найперше низкою міжнародно-правових актів, які містять у собі рекомендації та зобов'язання стосовно запровадження спеціальної конфіскації у нормах національного законодавства України. З-поміж них можна назвати такі, як Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого – Україною та ЄС, яка була остаточно підписана 27 червня 2014 року, Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 року, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада

2000 року. Крім того, Україна є стороною Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року і взяла на себе зобов'язання щодо встановлення обов'язкових арешту та конфіскації знарядь і засобів злочину та доходів або майна, вартість якого відповідає таким доходам, та відмитого майна за всіма предикатними злочинами, тобто злочинами, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [15].

У запровадженні та вдосконаленні кримінально-правових норм про спеціальну конфіскацію вагому роль відіграє і неодмінність забезпечення реалізації вимог ЄС стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України [16], невід'ємною частиною якого є необхідність імплементації Директиви ЄС від 3 квітня 2014 року 2014/42/EU про арешт і конфіскацію предметів злочинної діяльності та доходів від неї в ЄС [17].

Крім того, сьогодні система кримінально-правових засобів більшості країн континентальної Європи є «двоколіною», тобто протидія злочинності зводиться не лише до застосування кримінального покарання (репресій, залякування, розплат), а спостерігається тенденція до застосування заходів, спрямованих, в першу чергу, на запобігання злочинам та відновлення соціальної справедливості (попередження, виправлення злочинця, компенсації шкоди). Такі заходи у кримінальних кодексах різних країн іменуються по-різному, наприклад: «кримінально-правові заходи», «заходи виправлення і безпеки», «заходи впливу», «інші заходи кримінально-правового характеру», «особливі правові наслідки злочину», «інші правові наслідки злочину» [18].

Отже, надання спеціальній конфіскації майна статусу іншого заходу кримінально-правового характеру обумовлено не лише міжнародним досвідом регулювання подібних суспільних відносин, а й необхідністю виконання Україною низки міжнародно-правових документів, які містять рекомендації та зобов'язання із запровадження спеціальної конфіскації майна у нормах національного законодавства.

Загальносоціальні чинники. Процес становлення України як правової держави та визнання принципу верховенства права вимагають пошуку сучасних засобів впливу на розвиток суспільних відносин і запровадження нових підходів до формування правової політики з обов'язковим забезпеченням проголошених у Конституції України прав і свобод особи, суспільства та держави. З огляду на обраний Україною євроінтеграційний шлях, розвиток кримінально-правової

політики повинен супроводжуватися тенденціями до гуманізації закону про кримінальну відповідальність та впровадження нових форм і засобів захисту соціуму від злочинних посягань.

Досліджуючи роль і значення загальносоціальних чинників у процесі запровадження спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру у чинному законодавстві України, слід сказати, що поява цього нового інституту кримінального права зумовлена суспільною необхідністю та є політично доцільною. Перше розкривається у гостро-негативному відношенні суспільства до поширеності такого явища, як корупція, у більшості сфер нашого суспільного життя та усвідомлення неодмінної потреби боротьби із нею такими засобами, які б не ставили під сумнів обраний державою демократичний шлях розвитку. А друге – у наявності політичної волі законодавця.

Назагал соціальні зрушення, які відбулися в Україні за минулі роки, дають підстави вважати, що законодавчі новели у регламентації спеціальної конфіскації перебувають у відносинах несуперечності з правовою свідомістю населення, мораллю та суспільною думкою. Водночас політична маніпуляція, яка супроводжує процес запровадження у чинне законодавство змін, що стосуються спеціальної конфіскації, породжує скептичні погляди з приводу подальших перспектив її існування як нового, гуманного та ефективного інструменту протидії проявам злочинності. Спеціальна конфіскація майна сьогодні помилково сприймається населенням як засіб, спрямований на ситуативне вирішення проблеми повернення активів представників колишньої влади та наповнення державного бюджету.

Нормативно-правові чинники. Соціально-правові передумови засвідчують, що запровадження інституту спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру у чинне кримінальне законодавство неможливе без нормативно-правової основи, яка закріплює її легальність та дозволяє співвіднести її з правовими принципами. Як і будь-які норми кримінального закону, норми про спеціальну конфіскацію повинні перебувати у логічному та змістовному взаємозв'язку з іншими кримінально-правовими нормами, приписами інших галузей права та положеннями міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою.

Загальний правовий аналіз міжнародно-правових актів, Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів уможливорює висновок про те, що запровадження у Кримінальному кодексі України такого іншого заходу кримінально-правового характеру, як спеціальна конфіскація, з подальшими законодавчими змінами внесли

певну узгодженість у системі існуючих до цього часу кримінально-правових та кримінально-процесуальних норм, зокрема, вилучення із санкцій норм Особливої частини положень про конфіскацію усунули порушення принципу системності та правил побудови санкції статей кримінального закону.

Окрім того, формування нормативно-правової конструкції спеціальної конфіскації як особливого, іншого заходу кримінально-правового характеру є важливою юридичною гарантією реалізації європейських принципів, які передбачають, що конфіскації мусить підлягати лише те майно, яке було засобом або знаряддям вчинення злочину, або якщо майно було здобуте злочинним шляхом [19, с. 810]. Тобто «нова» спеціальна конфіскація по суті повинна стати гарантією дотримання принципу непорушності права приватної власності та реалізації конституційних прав особи.

Нормативно-правова обумовленість запровадження положень про спеціальну конфіскацію як ефективний засіб боротьби із проявами злочинності розкривається також через наявність у теорії кримінального права критичних позицій окремих авторів, які пропонують вилучити конфіскацію майна зі системи покарань України як таку, що: 1) безпідставно обмежує право приватної власності та майнові права членів сім'ї засудженого, які повинні безвинно страждати у такому випадку [20, с. 89]; 2) не відповідає принципу конституційно-правової адекватності, оскільки певною мірою суперечить вимогам статей 24, 62 та 13 Конституції України [21, с. 61]; 3) несумісна з існуванням демократичної ринково-орієнтованої держави [22, с. 47].

Висновки. Як бачимо, не всі з проаналізованих нами чинників однаково безпеліційно вказують на доцільність запровадження спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру у чинне кримінальне законодавство України. Потреба пошуку та подальшої законодавчої регламентації альтернативного загальної конфіскації майна інструменту протидії злочинності продиктована не так історичними передумовами, як вимогами сучасної дійсності. Тенденції розвитку сучасного кримінального права передбачають необхідність зрушення вектора кримінально-правової політики та орієнтування її на гуманізацію і лібералізацію кримінального законодавства. З огляду на це, запровадження ідеї спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру, відмінного від покарання, є позитивним кроком на шляху трансформації та реформування інституту загальної конфіскації майна.

Отож на користь запровадження у чинне кримінальне законодавство спеціальної конфіскації та надання останній статусу заходу

кримінально-правового характеру можна навести щонайменше кілька аргументів.

По-перше, цілком обгрунтована критика існуючої форми конфіскації майна з боку окремих дослідників. Зокрема, питання про доцільність збереження загальної конфіскації майна як виду покарання, його ефективність, відповідність принципам справедливості та гуманізму, а також загальновизнаним нормам міжнародного права зумовлює потребу у суттєвому реформуванні цього правового інституту.

По-друге, надання спеціальній конфіскації майна статусу іншого заходу кримінально-правового характеру обумовлено міжнародним досвідом регулювання подібних суспільних відносин, а також необхідністю виконання Україною міжнародно-правових документів, які містять у собі рекомендації та зобов'язання зі запровадження спеціальної конфіскації у нормах національного законодавства України.

По-третє, запровадження спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру вносить певну узгодженість та усуває колізії між нормами Загальної і Особливої частини КК України, а також нівелює порушення принципу системності та правил побудови санкцій статей кримінального закону.

По-четверте, реалізація ідеї про те, що спеціальна конфіскація поширюється не на все майно особи, яка вчинила злочин, а лише те, що було засобом чи знаряддям вчинення злочину, або майно, здобуте незаконним шляхом, а також дохід від такого майна є гарантією дотримання непорушності права приватної власності та не суперечить принципам справедливості й рівності громадян перед законом.

Отже, спеціальна конфіскація майна як альтернативний, менш репресивний, більш гуманний та справедливий порівняно зі загальною конфіскацією майна захід кримінально-правового характеру, за умови подальшого удосконалення його правової регламентації може стати дієвим та ефективним засобом попередження злочинності в умовах сучасної дійсності.

1. Кригер Г. А. Проблемы социальной обусловленности закона / Г. А. Кригер, Н. Ф. Кузнецова // XXV съезд и дальнейшее укрепление социалистической законности. – М., 1977. – С. 113–123.

2. Гуторова Н. Конфіскація майна як вид кримінального покарання: проблеми захисту прав людини / Н. Гуторова // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13–14 лютого 2003 року). – Львів: ЛДУ, 2003. – С. 391–393; Панов М. М. Щодо спеціальної конфіскації як виду покарання за кримінальним правом України / М. М. Панов // Конституція України – основа

побудови правової держави і громадянського суспільства: всеукр. наук.-практ. конф. (26–27 червня 2006 р.). – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. – С. 257–262; Задоя К. П. Нормативне (законодавче) вирішення питання про юридичну природу спеціальної конфіскації майна de lege ferenda / К. П. Задоя // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 2. – С. 76–86. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vfu.gov.ua/content/article/visnik10_07.pdf; Тютюгин В. И. Совершенствования норм УК Украины о применении наказания / В. И. Тютюгин // Проблеми законності: респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 77. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. – С. 105–112; Новікова К. А. Деякі питання правової природи спеціальної конфіскації майна / К. А. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://center.law.univ.kiev.ua/index.php/tezy-konferentsii/item/18-novikova-k-a-deiakipyrtanniapravovoi-pryrody-spetsialnoi-konfisksatsii-maina>; Батиргарєєва В. С. Спеціальна конфіскація як засіб запобігання злочинності в Україні / В. С. Батиргарєєва // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Х., 2014. – Вип. 27. – С. 101–109.

3. Пашенко О. О. Дослідження соціальної обумовленості закону України про кримінальну відповідальність (перша половина 90-х років ХХ ст.) / О. О. Пашенко // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр.; редкол: В. І. Борисов та ін. – Х.: Право, 2012. – Вип. 24. – С. 117–132.

4. Пашенко О. О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) / О. О. Пашенко // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 жовт. 2013 р.); редкол.: В. Я. Тацій (гол. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 210–213.

5. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: автореф. дис. на соиск. ученой степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В. И. Борисов. – Х., 1993. – 34 с.

6. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В. І. Осадчий. – К., 2004. – 36 с.; Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з Європейським законодавством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В. Б. Харченко. – Х., 2011. – 37 с.; Омельчук О. М. Контрабанда за кримінальним правом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. М. Омельчук. – К., 2002. – 20 с.; Гороховська О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Гороховська. – К., 2003. – 18 с.; Миколенко О. М. Теоретичні основи дослідження шкоди, заподіяної злочиним: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. М. Миколенко. – Х., 2005. –

19 с.; Орлеан А. М. Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Орлеан. – Х., 2003. – 20 с.

7. Белова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. І. Белова. – К., 2007. – 19 с.; Гринчак С. В. Порухнення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / С. В. Гринчак. – Х., 2007. – 20 с.; Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. М. Копотун. – К., 2008. – 20 с.; Швидченко І. Г. Свобода віросповідання як об'єкт кримінально-правової охорони: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. Г. Швидченко. – К., 2009. – 19 с.; Мішук І. П. Кримінально-правова охорона життя та здоров'я захисника чи представника особи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. П. Мішук. – К., 2012. – 20 с.

8. Введение в украинское право / С. В. Кивалов, Ю. Н. Оборотов и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – О.: Юрид л-ра, 2009. – 765 с.

9. Федорова А. Н. Правонарушение и юридическая ответственность по Русской Правде: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. юрид. наук / А. Н. Федорова. – Тольятти, 2005. – 21 с.

10. Ковальов С. Г. Судебник Великого Князя Казимира Ягайловича: монографія / С. Г. Ковальов. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 112 с.

11. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посібник / П. П. Музиченко. – 6-те вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2007. – 471 с.

12. Єрмак О. В. Конфіскація в кримінальному праві України в періоді радянської державності й у сучасних умовах / О. В. Єрмак // Право і суспільство. – 2015. – № 3(2). – С. 156–162.

13. Карпов К. Н. Иные меры уголовно-правового характера как средство противодействия совершению преступлений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Кирилл Николаевич Карпов. – Омск, 2010. – С. 192–193.

14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України): Закон України від 18 квітня 2013 р. № 222-VII // Офіційний вісник України. – 2013. – № 46. – Ст. 1629.

15. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_948.

16. План дій для України на 2015–2017 роки GR-DEM (2015)2 від 13 січня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f600d>.

17. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042>.

18. Хавронюк М. І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони будуть? / М. І. Хавронюк // Юридичний вісник України. – № 21 (934). – С. 6–7.

19. Баулін Ю. В. Вибрані праці / Ю. В. Баулін. – Х.: Право, 2013. – 928 с.

20. Бажанов М. І. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, В. Я. Тацій. – К.: Юрінком-Інтер; Право, 2003. – 416 с.

21. Гуторова Н. Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми та перспективи / Н. Гуторова, О. Шаповалова // Право України. – 2010. – № 9. – С. 56–65.

22. Мельникова-Крикун В. М. Спеціальна конфіскація / В. М. Мельникова-Крикун // Право та Безпека. – 2005. – Вип. 44. – 89 с.

Винник А. О. Социально-правовая обусловленность специальной конфискации имущества как иной меры уголовно-правового характера

Определено и раскрыто содержание факторов, доказывающих социально-правовую обусловленность специальной конфискации имущества как иной меры уголовно-правового характера. Установлено, что введение в действующее уголовное законодательство идеи специальной конфискации имущества как меры уголовно-правового характера, отличительной от наказания, является позитивным и оправданным шагом законодателя на пути трансформации и реформирования института конфискации имущества, который соответствует реальным нуждам общества и обусловлен рядом таких факторов, как исторический, международно-правовой, общесоциальный и нормативный.

Ключевые слова: конфискации имущества, специальная конфискации, социально-правовая обусловленность криминально-правовой нормы, иная мера уголовно-правового характера.

Vynnyk A. O. Social and legal conditionality of legislative regulation for the special confiscation as another measure of criminal and legal nature

The content of the factors that justify social and legal conditionality of legislative regulation for the property special confiscation as another measure of criminal and legal nature has been defined and elaborated in the article. It has been established that legislative appointment of the status of criminal and legal measure being outside criminal responsibility for the property special confiscation is predetermined by a number of factors such as historical, general social, regulatory, and the one related to international law. During the legal analysis of the aforementioned

factors' system it has been found that not all of the factors analyzed categorically indicate the advisability of introducing property special confiscation as another measure of criminal and legal nature into current criminal legislation of Ukraine in the same way. In particular, the introduction of special confiscation as another measure of criminal and legal nature is based no so much on historical factors as on the requirements of modern reality, international experience in similar public relations, and the need for Ukraine to implement international legal instruments including the recommendations and commitments for introduction of special confiscation into the Ukrainian national legislation. Legal regulation of the property special confiscation as another measure of criminal and legal nature, other than a sentence, is the positive and reasonable step of the legislator towards transformation and reformation of property confiscation institution, since the respective legislative changes have added for certain consistency and eliminated the conflict of laws between the General and Special parts of the Criminal Code of Ukraine that existed until recently as well as violation of the consistency principle and rules for deriving sanctions from the articles of the Criminal law. And the realization of the idea that the special confiscation extends not to all property of the person who committed the crime but only to that being the means or instrument of the crime, or illegally obtained property, as well as income from such property, is the guarantee for inviolability of private property and complies with the principles of justice and citizens' equality before the law.

Key words: property confiscation, special confiscation, social and legal conditionality of criminal and legal regulation, another measure of criminal and legal nature.

Стаття надійшла 3 березня 2017 р.

УДК.343.2

Д. В. Вітрова

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Досліджено питання неоднозначності, складності та спірності, яке виникає між науковцями з приводу теоретичної розробки об'єкта злочину і створює проблеми правоохоронним органам у процесі кваліфікації злочинних діянь. Доведено, що правильне визначення об'єкта посягання дає змогу розкрити соціально-політичний склад злочину, продемонструвати характер його суспільної небезпеки та є неодмінною передумовою правильної кваліфікації конкретних суспільно небезпечних діянь, що виступає важливим чинником призначення винному справедливого покарання.

Ключові слова: об'єкт злочину, національна безпека, основи національної безпеки, суспільні відносини, цінності, благо, національні інтереси, національні цінності, територіальна цілісність, сепаратизм, основи демократії.